

Resursräntan i svenskt fiske

En av grunderna för att uppnå en positiv utveckling av den svenska fiskerisektorn är att yrkesfisket är lönsamt och konkurrenskraftigt. Ett mått på detta är resursräntan, dvs. hur stor avkastning samhället får från sina fiskeresurser. Resursräntan beräknas här för åren 2005 till 2008 för fyra svenska fiskesegment; demersala trålare, kräfttrålare, räktrålare och pelagiska trålare. Landningarna från dessa segment har i förstahandsledet ett värde på 950 mkr, vilket motsvarar ca 83 % av de totala svenska landningarna. Resultatet visar att:

- Resursräntan var negativ (dvs. fisket var mindre lönsamt än andra sektorer) under perioden 2005-2007, men har stigit för samtliga segment under 2008. Demersala och pelagiska trålare hade 2008 en positiv resursränta medan räk – och kräfttrålarna hade en fortsatt negativ.
- Resursräntan i det svenska fisket är generellt sett låg i förhållande till resultaten från jämförbara studier av fisket i våra konkurrentländer. En av förklaringarna till detta är de höga kostnader som det svenska fisket har.

Resursränta

Resursräntan är det ekonomiska överskott som uppnås i fisket efter att arbete och kapital har fått en avkastning som motsvarar den de får i andra sektorer. Fisket kan förväntas uppnå höga vinster i förhållande till andra jämförbara industrier eftersom man inte behöver köpa in råvaror till sin produktion. Resursräntan kan därför tolkas som samhällets ekonomiska avkastning från att äga fiskeresursen och låta fisket nyttja denna. Avkastningen skulle staten kunna erhålla exempelvis genom att årligen arrendera ut rätten till fiske, men idag sker omfördelningen genom att fisket betalar skatt på sina vinster inom det ordinarie skattesystemet. Internationellt finns också exempel på skatter och avgifter som specifikt riktar sig till fisket för att ytterligare omfördela överskottet.

Resursräntan räknas fram som skillnaden mellan de totala intäkterna från fiskets fångster (landningsvärdet) och kostnaderna för att ta upp dem. Kostnaderna inkluderar både utgifter i form av bränsle, m.m., och i form av kostnader för arbete och kapital, de senare beräknade som alternativkostnaden. Alternativkostnaden är den avkastning som arbete och kapital hade gett om de investerats i andra sektorer i samhället. För arbete har den beräknats som en

kombination av lönen för ett enklare industriarbete och ett industriarbete med mer ansvar, vilket antas spegla den typ av arbete fiskaren skulle kunna få som alternativ till sin nuvarande verksamhet. Detta följer andra studier av resursräntan, och bygger på att fiskaren faktiskt har andra anställningsmöjligheter. Om detta inte är fallet, eller om alternativa arbeten förväntas ge lägre lön än vad som antas enligt ovan kommer beräkningsmetoden att underskatta resursräntan.

Resursräntan skiljer sig från de bokförda vinsterna i företagen genom att beräkningarna utgår från de samhällsekonomiska kostnaderna för arbete och kapital och inte de som företagen redovisar. Exempelvis kan en företagare välja att ta ut en låg lön men en hög vinst. Denna typ av bokföringstekniska åtgärder påverkar inte resursräntan. Dataunderlaget till studien kommer från den ekonomiska statistik som Fiskeriverket redovisar till EU-kommissionen, med undantag för alternativkostnaden för lön som beräknats med hjälp av data från SCB. Om resursräntan är positiv innebär det att arbete och kapital ger högre utdelning i fisket jämfört med om motsvarande resurser investerats i alternativ användning.

Faktorer som påverkar resursräntan

Resursräntan påverkas av flera olika faktorer som inte fisket kan kontrollera. Om till exempel landningspriserna ökar kommer även resursräntan att öka, förutsatt att fångstmängden är densamma. Lägre kvoter förväntas minska resursräntan eftersom landningarna per fartyg då sjunker. Minskade kvoter under perioden 2005-2008 gäller framförallt sill, skarpsill och torsk, medan skaldjursbestånden har varit mer stabila. På samma sätt som priser och landningar påverkar resursräntan genom intäktssidan, kommer även förändringar i kostnadsbilden att påverka resultaten. En sådan faktor är utvecklingen av bränslepriset. De senaste årens ökning har drivit upp omkostnaderna, vilket i sin tur påverkar resursräntan negativt.

Vilka segment ingår i studien?

I studien ingår fyra segment; demersala trålare 12-40 meter, räktrålare 12-40 meter, kräfttrålare 0-24 meter samt pelagiska trålare på 24 meter och uppåt. Segmenten står för ca 80 % av det totala svenska landningsvärdet, ca 40 % av antalet anställda, men endast 15 % av antalet fartyg.

De *pelagiska trålarna* fångar framför allt sill, skarpsill och makrill till ett totalt landningsvärde på 450 miljoner kr år 2008. En stor del av fångsterna är så kallad industrifisk, dvs. används för framställning av fiskmjöl och fiskolja. 2008 fanns det 35 pelagiska trålare i segmentet med sammanlagt 243 personer anställda.

Demersala trålare är framförallt inriktat på torskfiske, men fångar även arter som räka, havskräfta och sej. Deras sammanlagda landningsvärde är det näst högsta av de fyra valda segmenten, strax över 220 miljoner 2008. Segmentet innehöll 74 fartyg och hade 219 anställda.

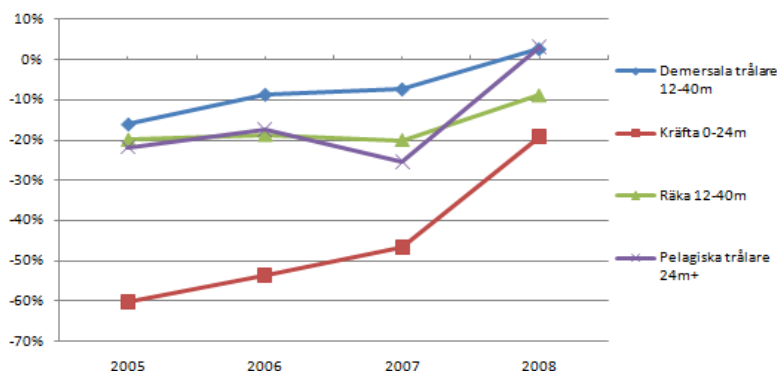
Räktrålarna hade ett totalt landningsvärde på närmare 170 miljoner kr 2008. Segmentet innehöll 40 fartyg med 131 anställda. Räktrålare består av demersala trålare vars landningar till minst 50 procent består av räka.

Kräfttrålarna hade ett landningsvärde på ca 120 miljoner kronor år 2008. Segmentet innehöll 90 fartyg och hade 177 anställda. Kräfttrålare består av demersala trålare vars landningar till minst 50 procent består av havskräfta.

Resursröntan i det svenska fisket

I figur 1 nedan visas resultaten av resursränteberäkningarna för de fyra segmenten. Eftersom segmenten är olika stora anges resultaten inte i kronor utan som andel av landningsvärdet för att underlätta jämförbarheten. Ett segment som har 100 mkr i landningsvärde och en resursränta på 10 mkr kommer i figur 1 att presenteras med värdet 10 %. Om samma segment ger en förlust på 10 mkr presenteras detta som -10 %. Som framgår av figuren har resursröntan under ett antal år varit negativ, dvs. kostnaderna har varit högre än intäkterna. Det innebär också att arbete och kapital hade gett högre avkastning om de investerats i andra sektorer.

Figur 1: Resursränta som andel av landningsvärdet

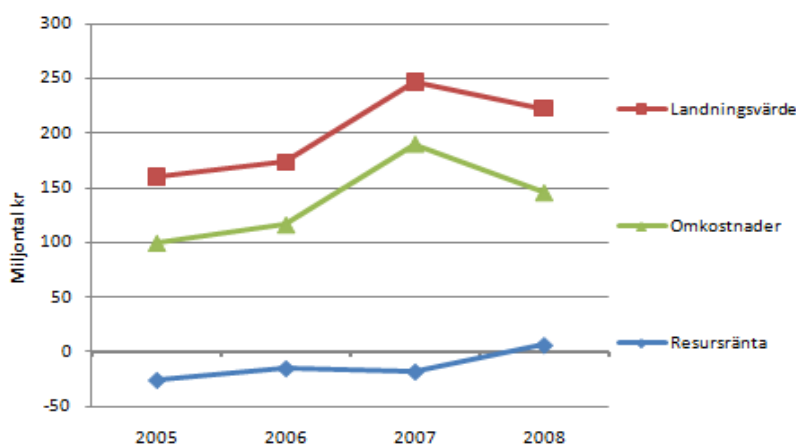

Klart från figur 1 är att 2008 har varit ett bra år för samtliga fartygstyper i studien. Resursröntan har stigit kraftigt och för både det demersala och pelagiska segmentet ligger den för första gången under perioden på en positiv nivå. Räk- och kräftfiskerna har fortfarande en negativ resursränta. Orsakerna bakom 2008 års

uppgång är olika för de olika segmenten. Nedan analyseras utvecklingen segment för segment. Utvecklingen för varje segment presenteras som diagram där förutom resursränta och landningsvärde ingår segmentets omkostnader. Omkostnaderna består av segmentets kostnader som inte härrör till arbete eller ränta på kapital. Exempel är bränsle och underhåll av fartygen.

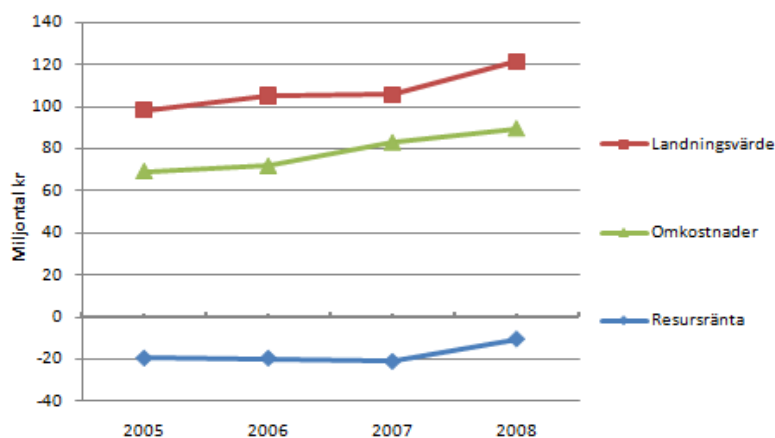
Demersala trålare fiskar i huvudsak torsk. De svenska kvoterna för torsk ökade mellan 2005 och 2006, för att därefter åter sjunka. Uppgången i landningsvärde och omkostnader 2007 beror på en ökning i antalet fartyg i segmentet. I figur 2 framgår att omkostnaderna minskat mer än landningsvärdet under 2008. Sett över de fyra senaste åren är 2008 första gången som resursräntan är positiv. Priset på torsk har legat förhållandevis still mellan 2005 och 2008 vilket innebär att uppgången i resursränta inte är en prisökningseffekt.

Figur 2: Resursränta, landningsvärde & omkostnader - demersala trålare 12-40m (mkr)

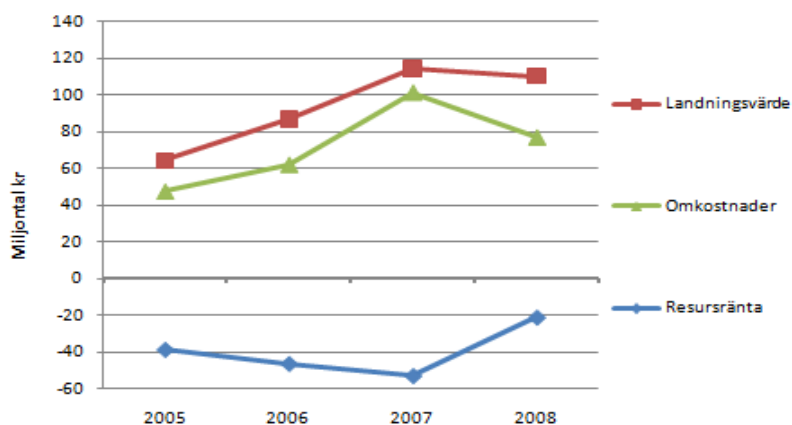
Räkträlarna har sett en ökning i resursräntan under 2008 efter en jämn nivå under föregående period. En anledning bakom ökningen är att värdet på landningarna har ökat mer än omkostnaderna. Själva tillväxten i landningsvärdet är en priseffekt; genomsnittspriset på räka ökade från ca 45 kr per kilo till ca 50 kr mellan 2007 och 2008. Antalet fartyg har inte ökat mellan 2007 och 2008 och även kvoterna har legat still.

Figur 3: Resursränta, landningsvärde & omkostnader - räktrålare 12-40m (mkr)

Kräftrålarna är det segment som går sämst av de fyra i den här studien. Även om resursräntan har stigit kraftigt under 2008, så är den fortfarande negativ. Landningsvärdet ökade mellan 2005 och 2007 för att sedan minska något under 2008. Ökningen av resursräntan beror framför allt på att kostnaderna sjönk kraftigt under 2008. Resursräntan sjönk mellan 2005 och 2007 i absoluta tal, men samtidigt ökade landningsvärdet vilket innebär att resursräntan som andel av landningsvärdet (vilket presenteras i figur 1) ökade för segmentet.

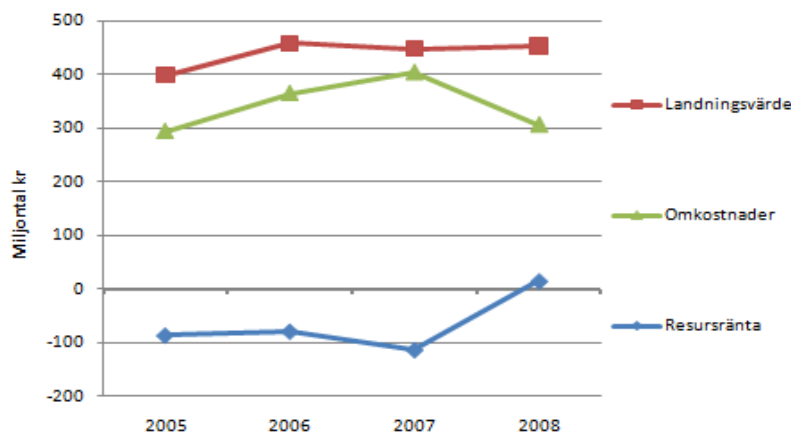
Figur 4: Resursränta, landningsvärde & omkostnader - kräftrålare 0-24m (mkr)

De pelagiska trålarna visar som de andra segmenten en ökning i resursräntan under 2008. Landningsvärdet ligger kvar på 2006-2007 års nivåer och kan därmed inte tillskrivas ökningen i resursräntan. Ökningen kommer istället av att omkostnaderna per båt minskat under året. Under 2008 var fiskarna i segmentet väl medvetna om att ett system med individuella överförbara kvoter var på väg att

införas och ett antal regleringar så som årskvoter och möjligheter till så kallat poolfiske gjorde det möjligt att effektivisera fisket.

Figur 5: Resursränta, landningsvärde & omkostnader - pelagiska trålare 24m+ (mkr)

Känslighetsanalys och diskussion av data

För att kontrollera resultatens robusthet har känslighetsanalyser genomförts för varje segment. Alternativkostnaden för arbete beräknades i grundscenariot som en kombination mellan enklare och mer ansvarsfullt industriarbete. I känslighetsanalysen testades resursräntan mot ett låglönescenario och ett höglönescenario, utan några större variationer i resultatet.

Under den studerade perioden har definitionerna i dataunderlaget ändrats vid ett par tillfällen. En viktig förändring är beräkningen av antalet anställda heltidsekvivalenter som ändrats 2006 och 2008. 2006 började statistiken skilja mellan antal personer (med hel- eller deltidssysselsättning i fisket) och antal heltidsanställda. 2008 förändrades metodologin för beräkningen, vilket resulterade i att det beräknade antalet heltidsanställda minskat något. Detta är en delförklaring till den ökade resursräntan under 2008. I projektet har en känslighetsanalys gjorts med olika definitioner av antal heltidsanställda, men den generella utvecklingen i segmenten är densamma.

En stor post i beräkningarna är kostnaderna för arbetskraft. Dessa beräknas utifrån antalet heltidsanställda och den lön fiskaren kan få i andra sektorer. Lönen i beräkningarna är densamma för alla, men i praktiken kan den naturligtvis variera beroende på ålder, arbetsmarknadsregion, utbildning, etc. Om antagandet om lönen i alternativ anställning är för hög innebär det att beräkningarna ger en underskattning av resursräntan. De valda alternativkostnaderna

Lönsamhet och konkurrenskraft i en internationell jämförelse

gör att studien är jämförbar med ett antal studier av resursräntan i våra konkurrentländer, vilka redovisas nedan.

I Nielsen et al (2006) beräknas resursräntan för det svenska pelagiska fisket till i genomsnitt ca 3 % av landningsvärdet under perioden 2001-03. Resursräntan hade en kraftigt negativ trend under perioden, och nivån hade 2003 sjunkit till ungefär minus 20 % av landningsvärdet, dvs. i samma storleksordning som under perioden 2005-07. Resursräntan i det storskaliga pelagiska fisket för våra konkurrentländer runt Nordsjön (Island, Norge, Danmark, Färöarna och Storbritannien) beräknas i Nielsen et al (2010) till mellan 17 och 43 % för de olika länderna under 2007. Resursräntan har varit positiv för samtliga under hela perioden 2005 till 2008. Fiskena beskrivs som förvaltade med "goda ekonomiska instrument" (s14), bland annat ITQ som borgar för ett kostnadseffektivt fiske. Prisvariationerna mellan länder är små i och med att fisk handlas på en internationell marknad, vilket innebär att skillnaderna i resursränta jämfört med svenskt pelagiskt fiske framför allt beror på högre kostnader per landad kvantitet i det svenska fisket.

Den negativa resursräntan för demersala trålare kan jämföras med resultat i Waldo et al (2008) som finner en positiv resursränta (ca 10 %) för torsktrålning i Östersjön under 2006. Detta fiske skiljer sig från det demersala segmentet i denna studie genom att demersalt fiske efter exempelvis räka, kräfta och sej inte är med. Fiske efter räka och kräfta har en negativ resursränta i de specialiserade segmenten, så ett rimligt antagande är att även de demersala trålarna har dålig lönsamhet i dessa fisken. En internationell jämförelse visar att demersalt trålfiske i Island (förvaltad med ITQ) och Färöarna (förvaltad med överförbara havdagar) under perioden 2001-03 genererade en resursränta på ungefär 30 % av landningsvärdet. Dessa fisken nyttjade framför allt torsk, kolja, sej och kungsfisk (Nielsen et al (2006)).

Jämförelserna ovan har valts för att hitta så jämförbara fisken som möjligt i litteraturen, men trots detta rör det sig om jämförelser mellan fiske på olika bestånd, olika tidsperioder, m.m., vilket gör att skillnaderna kan ha många orsaker. Det finns dock en tendens att de svenska fiskena har lägre resursränta än konkurrentländerna.

I beräkningarna ovan ingår inte offentliga utgifter för administration och kontroll av fisket. Om dessa kostnader tas med i beräkningarna kommer resursräntan att sjunka jämfört med de redovisade resultaten. I de studier som refererats till ovan har Sverige generellt sett betydligt högre offentliga utgifter i förhållande till landningsvärdet än konkurrentländerna. En möjlig orsak till detta är

att det är mindre kostnadseffektivt att administrera en förhållandevis liten fiskesektor som den svenska jämfört med exempelvis Island och Norge som är stora fiskenationer. I beräkningarna tas heller inte upp samhällsekonomiska värden av fisket som bevarade kulturmiljöer, fiskets attraktionskraft för turismen, m.m., eller samhällsekonomiska kostnader som trålskador på bottnar, etc.

Författare	Staffan Waldo och Christopher Wingård
Källa	Fiskeriverkets ekonomiska statistik.
Tack	Vi vill tacka Rickard Bengtsberg på Fiskeriverket för hjälp med statistikbearbetningar.
Mer information	Staffan Waldo E-post: staffan.waldo@slu.se Telefon: 046 – 222 07 92
Mer att läsa	<p>Nielsen M, Cozzari B, Eriksen G, Flaaten O, Gudmundsson E, Løkkegaard J, Petersen K, Waldo S. 2006. <i>Økonomien i de nordiske fiskerier – fokus på resourcerenten</i>. TemaNord 2006:540</p> <p>Nielsen M, Andersen P, Ravensbeck L, Laugesen F, Andersen J, Kristófersson D, Reithe S, Nilssen J, Ellefsen H. 2010. <i>Samfundsøkonomisk afkast af pelagiske fiskerier i Nordostatlandetn</i>. TemaNord 2010:573.</p> <p>Waldo S, Paulrud A, Jonsson A. 2008. <i>Ekonomi i svenskt Östersjöfiske</i>. Rapport för BalticSea2020.</p>

**Vad är AgriFood
Economic Centre?**

AgriFood Economics Centre utför kvalificerade samhällsekonomiska analyser inom livsmedels-, jordbruks- och fiskeriområdet samt landsbygdsutveckling. Verksamheten är ett samarbete mellan Sveriges lantbruksuniversitet och Lunds universitet och syftar till att ge regering och riksdag vetenskapligt underbyggda underlag för strategiska och långsiktiga beslut.

Kontakt

AgriFood Economics Centre
Box 730, 220 07 Lund
AgriFood Economics Centres publikationer kan beställas eller laddas ned på www.agrifood.se
